

**ГРАМАТИЧНА, СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ТА ОПЕРАТИВНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК МЕТА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ
У РУСЛІ СУЧАСНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ**

Протягом останніх років у практиці викладання іноземної мови відбулася суттєва зміна орієнтиру стосовно предмету навчання. Наголос тепер робиться не на представленні мови як зібрання граматичних, фонологічних та лексичних форм, які потрібно завчити та застосовувати на практиці, а на поданні мови як функціональної системи, яка вживається з метою задоволення численних комунікативних потреб. Таким чином, уміння користуватися мовою розглядається як комунікативна компетентність, складовими якої є граматична, соціолінгвістична та оперативна компетентність мовця.

Традиційно методи навчання іноземній мові та навчальні матеріали зосереджувалися на граматичній компетентності, майже цілком нехтуючи іншими складовими. Тому навчальна програма або підручник, в якому граматики, лексика або фонологія мови подавалися як набір форм та правил для запам'ятовування, мали на меті формувати в учня чи студента здатність будувати граматично або фонологічно правильні речення іноземною мовою. Саме розвиток такої компетентності є здебільшого головною метою багатьох студентів, що вивчають іноземну мову у вузі.

Звичайно, що без оволодіння граматикою мови неможливо досягти якихось суттєвих успіхів. Однак, зосередження уваги лише на граматичній компетентності не забезпечить уміння будувати правильні висловлювання, оскільки для цього потрібні ще дві важливі умови: наявність контексту та правильна інтерпретація висловлювання. Таке вміння, що називається соціолінгвістичною компетентністю, дає змогу мовцеві обирати з-поміж усіх можливих варіантів саме ту форму висловлювання, яка вважається

комунікативно правильною у певному комунікативному акті або в межах певного мовного середовища.

У викладанні іноземної ділової мови зараз є дуже поширеним тлумачення мови з урахуванням її комунікативних функцій. Замість представлення, ілюстрування та закріплення на практиці граматичних явищ подаються зразки функціонування мови. Однак, у зв'язку з цим багато навчальних посібників є схожими на звичайні розмовники з типовим набором виразів для запам'ятовування. Лише опосередковано присутній натяк на те, що існує певний зв'язок між кожним мовленнєвим виразом та специфічною комунікативною функцією.

Тому багато вчителів почувають себе дуже невпевнено, коли їх запитують, чи той або той вислів є вірним, і, як правило, відповідають, що це залежить від контексту. Вони інтуїтивно розуміють, що комунікативна функція не може бути ізольованою від соціокультурного контексту, і що функціональна вагомість не може бути віднесена до мовного виразу ізольовано.

Таким чином, розвиток соціолінгвістичної компетентності повинен бути пов'язаним з розвитком у студента усвідомлення мовленнєвої варіантності в різних соціальних контекстах. Адже недостатньо вивчити напам'ять численні фрази, що служать меті задоволення якихось комунікативних установок. Мовець повинен знати соціальні умови, що впливатимуть на вибір однієї з-поміж багатьох фраз, найбільш вдалої у даному соціальному контексті.

Третім важливим компонентом комунікативної компетентності є опертивна компетентність. Вивчення її пов'язане з комунікативною поведінкою, що дає змогу мовцеві побудувати своє висловлювання якнайефективніше з метою донесення його до слухача. Цей “оперативний” компонент загальної мовної компетентності мовця ще не отримав достатнього висвітлення в сучасній методиці викладання іноземних мов. Дослідження зосереджувалися лише на вивченні того, як студенти справляються з ситуацією, в якій є розрив між комунікативною метою та можливими засобами її вираження.

Вивчалось питання, що слід студентові робити в ситуації, коли він не знає відповідного слова: мовчати і навіть не робити спроби говорити на задану тему, чи знайти спосіб якось грамотно обійти цю прогалину в знаннях. Як показує практика, лише небагато студентів володіють необхідною оперативною компетентністю з іноземної мови.

З метою досягнення комунікативної компетентності у студентів тепер беруться до уваги такі фактори, які традиційно не вважалися складовими уроку з мови, зокрема надання необхідної значимості особі співрозмовника у трактуванні соціолінгвістичної та оперативної компетентності. Адже побудова ситуативно правильних висловлювань залежить дуже багато від особи, якій адресується це висловлювання, та від осіб, що присутні під час комунікації. Правильність висловлювання також дуже залежить від вірності припущень щодо того, в якій мірі є компетентним співрозмовник.

Зазвичай, під час традиційного заняття викладач є єдиним для студентів співрозмовником з іноземної мови. Статус його є відносно стабільним, а знання його, звичайно, вважаються беззаперечними. Тому, коли спрямування робиться на комунікативні потреби мовця, необхідними є зміни в організації уроку (більше рольової гри та роботи малими групами) з урахуванням мовної варіативності відповідно до особливості теми або природи комунікативного завдання.

Усе це є аспектами зміни в концепті “сфери” навчання. Вона розширилася за рахунок включення комунікативної взаємодії, яка має значно більше вимірів, ніж мова як статичний об’єкт.

Однак, розширена сфера навчання не обов’язково приведе до більш успішного засвоєння мови студентами. Навпаки, це навіть приховує в собі більшу можливість для невпевненості та розгубленості мовця. Ось чому дуже актуальним є ефективний аналіз того, що саме потребує студент при вивченні іноземної мови, і, відповідно, на які аспекти мовної компетентності викладачеві слід звертати більше уваги.